

1. Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Μέσο: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Ημ. Έκδοσης: . . . 01/07/2023 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 27/07/2023

Σελίδα: 56

- 64 -

Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Ο πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας έχει αλλάξει τον κόσμο. Οι μάχες δεν διεξάγονται μόνο στα μέτωπα της εμπόλεμης ζώνης μεταξύ Ρώσων και Ουκρανών. Περισσότερο ή λιγότερο, όλος ο κόσμος έχει εμπλακεί έμμεσα, ως αποτέλεσμα των συνεπειών του πολέμου. Μια λίγο πολύ ενωμένη Δύση προσπαθεί με όλες της τις δυνάμεις να πείσει τον Ρώσο εισβολέα να υποχωρήσει. Οι διεθνείς αγορές ενέργειας ήταν ήδη το θέατρο αυτής της σύγκρουσης προτού αρχίσουν οι μάχες. Ο πρόεδρος Πούτιν εργαλειοποίησε το ρωσικό φυσικό αέριο ως στρατηγικό όπλο. Η Δύση αντέδρασε με κυρώσεις. Σε αντίθεση με αυτό που πολλοί φοβόνταν, οι δυτικές βιομηχανικές χώρες κατάφεραν να τα βγάλουν πέρα χωρίς -ή σε κάθε περίπτωση με λιγότερες- ρωσικές πρώτες ύλες.

«Το έτος 2022 ήταν ένα από τα πιο δυναμικά στη μνήμη όσον αφορά την ενεργειακή πολιτική», γράφει ο Αιγύπτιος ειδικός Χεσάμ Γιουσέφ σε πρόσφατη μελέτη για τον ρόλο της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο.

ΝΕΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ

Η δυναμική αυτή προκύπτει από τον πολιτικά προσδιορισμένο στόχο να τερματιστεί το συντομότερο δυνατό η εξάρτηση από το ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο, η οποία είχε αυξηθεί τις τελευταίες δεκαετίες, και σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν συντριπτική. Στην αναζήτηση εναλλακτικών πηγών, η προσοχή στράφηκε γρήγορα και στην Ανατολική Μεσόγειο. Εκεί ανακαλύφθηκαν τα τελευταία χρόνια μεγάλα κοιτάσματα - και υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις για περαιτέρω αποθέματα.

Οι ελπίδες ότι οι υποθαλάσσιοι θησαυροί θα οδηγήσουν σύντομα σε μεγάλο πλούτο καλό θα είναι να παραμείνουν σε ρεαλιστικά πλαίσια. Και δεν αναφέρομαι στο ενίοτε υψηλό κόστος ανάπτυξης και

εξόρυξης λόγω των γεωλογικών συνθηκών της περιοχής. Πάνω απ' όλα πολιτικοί παράγοντες εμποδίζουν τον υποθαλάσσιο πλούτο να βγει γρήγορα στην επιφάνεια και να πλουτίσει τους λαούς της περιοχής. Η οριοθέτηση των αντίστοιχων θαλάσσιων κυριαρχικών ζωνών έχει σημειώσει πρόοδο -αργή- τα τελευταία χρόνια. Παραμένουν όμως μεγάλα κενά και ανοιχτά μέτωπα, που εμποδίζουν την περιφερειακή συνεργασία μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή πολιτική.

«Η μεγαλύτερη πρόκληση στο ενεργειακό ζήτημα της Ανατολικής Μεσογείου είναι το κυπριακό ζήτημα», διαβάζουμε σε έκθεση του Ιδρύματος Konrad Adenauer, του γερμανικού πολιτικού ιδρύματος που πρόκειται στο Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα (CDU). Οι Γερμανοί αναλυτές αναφέρουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις ως ένα ακόμη εμπόδιο στην περιφερειακή συνεργασία σε ενεργειακά θέματα: Η Άγκυρα προσπαθεί να συνδέσει το ζήτημα των ζωνών θαλάσσιας κυριαρχίας με άλλα πολιτικά ζητήματα. «Το γεγονός ότι η Τουρκία δεν αναγνωρίζει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) περιπλέκει περαιτέρω την κατάσταση».

Το ζήτημα των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) και, κατ' επέκταση, της οριοθέτησης των υφαλοκρηπίδων, δεν αφορά μόνο το ποια χώρα είναι κάτοχος των θησαυρών κάτω από τον βυθό. Αφορά επίσης το στρατηγικής σημασίας ζήτημα του ποιος έχει το δικαίωμα να κατασκευάσει αγωγούς που διασχίζουν αυτές τις ζώνες. Φυσικά, το φυσικό αέριο ή το πετρέλαιο -ή στο μέλλον και άλλοι ορυκτοί πόροι κάτω από τον βυθό της θάλασσας- είναι το αντικείμενο του επιθυμητού. Αλλά εξίσου σημαντική είναι η όδευση μέσω της οποίας το πολύτιμο αγαθό μεταφέρεται από την πηγή στον καταναλωτή.

EASTMED

Η «γεωγραφία των αγωγών» αποτελεί κεντρική πτυχή της μάχης για ισχύ και επιρροή στην Ανατολική Μεσόγειο. Για αρκετό καιρό, ο αγωγός EastMed, ο οποίος υποτίθεται ότι θα μεταφέρει φυσικό αέριο από την Αίγυπτο, το Ισραήλ και την Κύπρο μέσω Ελλάδας και Ιταλίας στην Ευρώπη, βρισκόταν στο φιλόδοξο πρότζεκτ έχουν μειωθεί από τότε που η Ουάσινγκτον έκανε γνωστό, στις αρχές του 2021, ότι δεν υποστηρίζει πλέον το έργο - για οικολογικούς λόγους.

Η απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα ως κεντρικό στοιχείο της κλιματικής πολιτικής δεν συμβαδίζει με τις τεράστιες επενδύσεις για έναν αγωγό στη Μεσόγειο, υποστηρίζουν οι αντίπαλοι του EastMed. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, οι οποίες γίνονται όλο και πιο εμφανείς και στην Ανατολική Μεσόγειο, οδηγούν σε μια σταδιακή αλλαγή παραδείγματος στην ενεργειακή πολιτική, η οποία επηρεάζει επίσης όλο και περισσότερο τον σχεδιασμό των κυβερνήσεων και των επενδυτών.

Οι συζητήσεις σχετικά με τις διάφορες διαδρομές των αγωγών αντικατοπτρίζουν τις περιφερειακές συμμαχίες στην Ανατολική Μεσόγειο. Από τη μία πλευρά βρίσκονται η Ελλάδα, η Κυπριακή Δημοκρατία, το Ισραήλ και η Αίγυπτος, οι οποίες έχουν εντείνει τη συνεργασία τους τα τελευταία χρόνια. Η ενεργειακή πολιτική είναι ένας τομέας παράλληλα με την πολιτική, οικονομική αλλά και στρατιωτική συνεργασία αυτής της άτυπης συμμαχίας, η οποία, ακόμη και αν δεν λέγεται, αποτελεί ένα μέτωπο απέναντι στα επιθετικά σχέδια της Τουρκίας.

Η Άγκυρα έχει απομονωθεί τα τελευταία χρόνια, λόγω της επιθετικής πολιτικής της στην περιοχή. Ένα δείγμα περιθωριοποίησής

Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

ΤΟΥ ΠΟΝΑΑΝΤ ΜΑΪΝΑΡΝΤΟΥΣ

της αποτελεί το East Med Gas Forum. Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Κύπρο, την Αίγυπτο, την Ιορδανία, την Παλαιστίνη καθώς και την Ιταλία και τη Γαλλία.

Από την έναρξη των συζητήσεων για την κατασκευή του αγωγού EastMed στις αρχές της περασμένης δεκαετίας, η Άγκυρα έχει επανειλημμένα απειλήσει να εμποδίσει το έργο, αν χρειαστεί και με στρατιωτικά μέσα. Παρόμοιες απειλές από την Άγκυρα έχουν διατυπωθεί σε σχέση με τη σχεδιαζόμενη ηλεκτρική σύνδεση EuroAfrica, η οποία πρόκειται να συνδέσει την Αίγυπτο με την Ελλάδα.

ΤΟΥΡΚΙΑ

Τον τελευταίο καιρό πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι η Άγκυρα προσπαθεί να αποκαταστήσει τις διαταραγμένες σχέσεις της με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Στην κορυφή της λίστας βρίσκονται το Ισραήλ και η Αίγυπτος. Για την Ελλάδα, επίσης, υπάρχουν ενδείξεις ότι ο Ερντογάν δεν θέλει να συνεχίσει την «πολιτική των προκλήσεων», για να χρησιμοποιήσουμε τον όρο ενός κορυφαίου Ευρωπαίου διπλωμάτη στην Αθήνα. Το κατά πόσον η σημερινή αποκλιμάκωση –μπορούμε να την ονομάσουμε και μορατόριουμ– θα οδηγήσει σε αναθεώρηση των τουρκικών διεκδικήσεων στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο είναι ένα ανοιχτό ερώτημα που συζητείται έντονα, κυρίως στην Ελλάδα, αλλά όχι μόνο εκεί. Οι αναφορές της νέας κυβέρνησης στη «γαλάζια πατρίδα» δεν αφήνουν περιθώρια για ιδιαίτερη αισιοδοξία.

Το γεγονός ότι μια πολυετής έχθρα δεν αποκλείει απαραίτητα την επίτευξη πραγματιστικών λύσεων αποδεικνύεται από τη συμφωνία για την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων μεταξύ της Συρίας και του Ισραήλ τον περασμένο Οκτώβριο. Ο ιστορικός συμβιβασμός, που περιγράφεται ως μια κλασική

λύση win-win, καθώς και οι δύο χώρες επωφελούνται οικονομικά, είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της πολύ εντατικής αμερικανικής διαμεσολάβησης.

Οι επόμενοι μήνες θα δείξουν αν η κατά πόσο η Ουάσινγκτον έχει την πολιτική βούληση να μεσολαβήσει με παρόμοιο τρόπο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, και Τουρκίας και Κύπρου. Κορυφαίοι Αμερικανοί (και Γερμανοί) διπλωμάτες έχουν δηλώσει ότι μια διαμεσολάβηση της Δύσης είναι επικείμενη μετά τις εκλογές στην Ελλάδα, την Τουρκία και την Κύπρο. Ο χρόνος θα δείξει αν, και με ποια μορφή, θα πραγματοποιηθεί. Προϋπόθεση για μια ισχυρότερη εμπλοκή της Δύσης στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων είναι, φυσικά, η συναίνεση των μερών της διαφοράς. Το αν η Αθήνα και η Άγκυρα ενδιαφέρονται καθόλου γι' αυτό, παραμένει ένα ανοιχτό ερώτημα.

Ένας παράγοντας που θα καθορίσει την ενεργειακή πολιτική του μέλλοντος όσο κανένας άλλος είναι οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Είναι ήδη προφανές ότι η ενεργειακή πολιτική στην περιοχή καθοδηγείται όλο και περισσότερο από τους στόχους της πολιτικής για το κλίμα. Οι Ευρωπαίοι, οι οποίοι παραμένουν ισχυρός παίχτης στην περιοχή σε οικονομικά θέματα, έχουν θέσει υψηλούς στόχους. Μέχρι το 2050 –αυτός είναι ο στόχος– η Ευρώπη θα είναι κλιματικά ουδέτερη.

ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ

«Οι εισαγωγές φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο δεν θεωρούνται πλέον ιδιαίτερα σημαντικές», αναφέρει λεπτομερής έκθεση της γερμανικής δεξαμενής σκέψης Stiftung Wissenschaft und Politik, η οποία συμβουλεύει και τη γερμανική κυβέρνηση. «Αντιθέτως, οι Βρυξέλλες και το Βερολίνο εξετάζουν με αυξημένο ενδιαφέρον τις τε-

ράστιες δυνατότητες για ηλιακή και αιολική ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο, και τη δυνατότητα απόκτησης μεγάλων ποσοτήτων υδρογόνου από εκεί».

Οι προβλέψεις των Γερμανών ειδικών μπορεί να μοιάζουν με ιδεαλιστικές φιλοδοξίες για τον έναν ή τον άλλο. Στις συζητήσεις μου με εκπροσώπους της βιομηχανίας στην Ελλάδα και την περιοχή, τα σενάρια ακούγονται τελείως διαφορετικά. Λένε ότι οι οικονομίες της Ευρώπης θα εξαρτώνται από το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο για πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από αυτό που υπαγορεύουν οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις συζητήσεις για την ενεργειακή πολιτική του μέλλοντος, συναντάμε δύο στρατόπεδα: από τη μία πλευρά, τους υποστηρικτές της εγκατάλειψης των ορυκτών καυσίμων το συντομότερο δυνατό, σε συνδυασμό με μια μαζική επέκταση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και από την άλλη τους εκπροσώπους των συμφερόντων της βιομηχανίας πετρελαίου και φυσικού αερίου, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι θα συνεχίσουμε να εξαρτιόμαστε από τις ορυκτές πρώτες ύλες για πολλές δεκαετίες, ώστε να μην καταρρεύσουν οι οικονομίες μας.

Η έκβαση αυτής της συζήτησης, η οποία θα γίνεται όλο και πιο έντονη τα επόμενα χρόνια, είναι σημαντική για όλους, και φυσικά για την Ελλάδα. Όποια και αν είναι η έκβαση της συζήτησης, η Ελλάδα θα είναι ένας από τους κερδισμένους οικονομικά. Η χώρα είναι προδιαγεγραμμένη όσο λίγες άλλες ως παραγωγός «πράσινης» ηλιακής και αιολικής ενέργειας. Ήδη σήμερα η Ελλάδα διαδραματίζει βασικό στρατηγικό ρόλο ως κόμβος για την προμήθεια φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ο ρόλος αυτός θα αυξηθεί στο μέλλον.

Ενώ η Άγκυρα προσπαθεί να αποκαταστήσει τις διαταραγμένες σχέσεις της με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και η Αθήνα ελπίζει σε παράταση του μορατόριουμ στο Αιγαίο, η δυναμική των ισορροπιών στην ενέργεια θα καθορίσει την παρέμβαση του «ξένου παράγοντα».

* Ο Δρ Ρόναλντ Μαϊνάρντους είναι πολιτικός αναλυτής και σχολιαστής, καθώς και κύριος ερευνητής στο [EATAMEP](https://www.eatamep.eu).